

מראי מקומות- עבודה זרה ל"ט

אלא על כרחך שניהם אין להם קשקשים הניטלים להדיא אלא על ידי תחבולה והמצאה, ומסרו לנו חז"ל דחמרא יש לו קשקשים הראוי לסמוך להתיר, משא"כ תורא דימא".

(ג) **חזא דהוה ב' צמחי ושרי'- ע' בנודע ביהודה** (יו"ד, מה"ת סי' כ"ח) שהק' מכאן על ש' הרמב"ן, דס"ל דכל שאינו יכול לקלוף הקשקשים מהדג, נחשב לבוש הדג ואינו סימן טהרה. ולפי הרמב"ן, מה לי דחזא דהוה ב' צמחי, הא צריך לנסות אם יכול לקלוף הקשקשים, ומהא דלא עשה כן משמע דאין צריך להיות נקלפים, אלא בין כך ובין כך הוי סימני טהרה. וע"ש בסוף סי' כ"ט מבנו דדחה הראי' מכאן, וכ' דדג דקשקשים שאינם נקלפים אינו מצוי, ולכן אין צריך לחוש לזה, וממילא לא הי' צריך לבדוק אם נקלפים או לא.

(ד) **אגב חורפי' דחליתתא מחליא לי' שמנוניתא- ע' בר"ן בחולין** (ב. בדפי הרי"ף) שהביא ש' הראשונים דמה דמחמירין טפי בסכין של עובדי כוכבים מבשאר כלים, היינו משום דכיון דדרכו להשתמש בסכין בלי הדחה, ממילא חיישינן לשמנונית שטוח על פניו. והק' מסוגיין, דמבואר דאי לאו טעם דאגב חורפי' וכו', היינו אומרים דנותן טעם לפגם הוא ומותר. ולמה, הרי סכ"ס יש לחוש לשמנונית. ותי' בשם ר' יונה דכאן מיירי בחנוני, שדרכו לקנח כליו כדי לעשות מלאכתו בנקיות, הלכך אי לאו חורפא דחליתתא שרי. והובא דבריו בריטב"א כאן, וע"ש מה שהק' עליו. וע' ברמב"ן בחולין (ח: דכ' דמה דמחמירין בסכין היינו משום דתשמישו תדיר, ולכן אמרי' דחיישינן לבת יומא. והק' מסוגיין, דמבואר דנקטי' דאינו בת יומא, אף דסכין הוא. ותי' דלעולם בת יומו הוא, אלא שיש דברים דאפי' בבית יומן אמרי' דמסתמא נותן טעם לפגם הוא, וכן היו סבורין בחליתת, רק משום חורפא אמרי' דהוה לי' טעמא אחרינא לשבח, וכן ע' בריטב"א כאן שפי' על דרך זה.

(א) **אין לו עכשיו ואתי ליגדל לאחר זמן... הריז מותר- פי' תוס' דהיינו משום דדרשי' מהא דכתי' אשר "אין לו", עיין עליו, כלומר אם יש לו עכשיו או אם עתיד להיות עליו. וע' בחתם סופר (חולין סו., הובא כאן בליקוטים) שהביא מש"כ רש"י על התורה (ויקרא י"א, ע"פ התורת כהנים, מדכתי' אין לו במים, הא יש לו במים, אע"פ שמשירו לאחר זמן מותר. וכ' החת"ס דבעינן ב' הדרשות, דמדרשא דבמים אין להוכיח דאם עתיד לגדל לאחר זמן דכשר, ומאין לו אין להוכיח דהיכא דכבר נשרו (אף דלכאנ' מסברא הי' שייך לומר דמנין לחלק, אולם הוכיח כן מיבמות, דאמרי' עיין עליו אם אשתו מעוברת, דאם יהי' לו וולד, אשתו פטורה מיבום. ואם אמרי' דעיין עליו היינו גם לשעבר, א"כ גם אם הי' לו וולד ומת תהי' פטורה מן היבום, ואין הדין כן, אע"כ דדרשה דעיין עליו היינו דוקא לעתיד). אלא דהק', למה צריך קרא כלל להתיר מי שאין לו עדיין קשקשים, הרי כיון דנולד מדג שמסתמא כבר גדלו כל צרכו והיו לו קשקשים, א"כ הרי הוא נולד מן הטהור, וא"כ פשוט שהוא טהור (אף בלא סימנים, אלא משום שנולד מן הטהור טהור). ודוחק לומר דבעינן קרא להיכא דנולד בילדות אמו, שעדיין אין לה קשקשים. ועוד, הרי הדג הראשון מששת ימי בראשית ודאי היתה בקומתה, וא"כ ממילא כל הנולדים אח"כ טהורים מחמתה. ותי' ע"פ מש"כ תוס' בנדה (נ: ד"ה תרנגולתא), דהאפרוח אינו נחשב בא מן הטהור, כיון דהאם רק מטיל הביצה, והאפרוח נתגדל מהעפר, וא"כ י"ל דה"ה כאן, אין הדג קטן נחשב דנולד מן הטהור, אלא מן הביצה הוא, ונתגדל מן הים, ולכן צריך דוקא לסימנים.**

(ב) **האי חמרא דימא שרי, תורא דימא אסיר- הק' החתם סופר** (חולין סו., הובא בליקוטים כאן), "וצ"ע, בשלמא חמרא דימא שרי איצטריך, אפי' מצא בלא קשקשים, נדע שיש לו אלא שנשרו, אבל תורא דימא אסור, מהיכא תיתי להתיר כיון שאין לו סימן טהרה,

(ח) **חבי"ת אסור בחותם אחד- פרש"י**, דבשר ותכלת דמיהן יקרין, ולכן טרח ומזייף להחליפם, ועל היין לנסכו. וכ' הריטב"א דטעם זה אינו מחוור, דגם בחמב"ג אי' דדמיהן יקרין. ולכן הביא מה דאי' בירושלמי, דהחבית איסורו מגופו, דהיינו הדבר עצמו אסור, משא"כ בחמב"ג, דכל האיסור הוא רק משום התערובת. ואף דפת איסורו מגופו, מ"מ ל"ק, משום דאיסורו קל, ולכן שפיר הקילו בו.

(ט) **ת"ר, אין לוקחין ימ"ח מח"ג בסוריא- כ'** הריטב"א דדוקא סוריא נקט, לפי שהיו חשודין למכור דברים אלו ולא היו חוששין על לפני עור, אבל בסתם מקומות בחזקת כשרותן הם עד שיחשדהו, ואפי' בחו"ל. אבל הביא דהרמב"ם לא ס"ל כן, אלא ס"ל דכל חו"ל כסוריא לענין זה. ועוד כ' דנראה כדברי האומרים שאפי' בסוריא להכי פרט ימ"ח מח"ג, ללמדנו דדוקא בדברים אלו שנחשדו בהם שהיו רגילין ליקח אותן העם מן הגוים, אבל דברים שלא היו רגילין כ"כ ליקח העם מן הגוים ולמוכרן בחזקת ישראל, מותרין מכל אדם, ותולין בהם כי מישראל לקחם. אולם ע' בתוס' רי"ד דהק' "קשיא לי, אמאי לא תני נמי פת וכבשין וכל הנך דתני במתניי", ונראה מזה דס"ל דימ"ח ומח"ג לאו דוקא, דלא כהריטב"א.

(י) **וכולן אם נתארח אצל בעל הבית, מותר- פרש"י**, משום דהם עצמן לא אכלי איסורא, רק דלא קפדי על לפני עור. וכ' הריטב"א דזהו כלל גדול, דאינשי ספו לאחריני ולא קפדי על לפני עור, אבל מ"מ לא ספו הכי לנפשיהו. אולם ע' בבדק הבית (בית רביעי, שער שני, כט.) דכ' דלא אמרי' כן אלא בכותי, דלא ס"ל להא דלפני עור, אבל בדרך כלל לא אמרי' כן. ומה דאמרי' כאן דמסתמא משגר לי' היתירא, היינו כמו דאם הי' היתר ואיסור בפנינו, אמרי' דלא מניח ההיתר לאכול האיסור, כן אמרי' דלעולם משגר לו רק דבר היתר, דלא הי' צריך לשלוח לו כלום, ואם מטריח לשלוח לו, אינו רוצה שיהי' לאיבוד, ולכן זהיר לשלוח לו היתירא דוקא.

(ה) **וכן חצר שמוכרין בה תכלת- פי' הריטב"א** בשם הרמ"ה, "שזה מדבר בפונדק שמביאין מן העולם תכלת למכור שם והורגלו תמיד למכור שם תכלת כשר, שמעמידין אותה בחזקתה. דאילו בחצר דעלמא, אם עדיין יושביה הראשונים עליה, פשיטא, דהיינו רישא, ואם דרים שם אחרים, אמאי בחזקתה, וכי חצר גורמת, אלא ודאי כדאמרן".

(ו) **אבל אשת חבר שנשאת לעם הארץ וכו' אין צריכין לקבל דברי חבירות- פרש"י בבכורות (ל:)**, אם חזרו תחת יד חבר. ופי' הלכותי הלכות בבכורות שם (בהערה) דאם היא עדיין אצל העם הארץ, הרי הם מורגלין אצלו ועושין כמותו, וא"כ בזה ודאי יהיו צריכין קבלה, ורק כשחוזרין אצל החבר שייך לומר דאי"צ קבלה. אבל הרמב"ם פי' דהיינו אפי' כשהם אצל ע"ה דאין צריכין קבלה, וע"ז צ"ל דהיינו רק בימים הראשונים, קודם שהם נעשים מורגלים אצלו, ולפי הרמב"ם אתי שפיר ראיית ר"מ ממעשה דרשב"א כפשוטו, דמוכח מהמעשה דכשהיא אצל הע"ה, דנעשית כמותו.

(ז) **והיתה קושרת לו קשרי מוכס על ידו- ע' ברש"ש שהביא מש"כ תוס' במנחות (לו.)** להביא רא' מכאן דתפילין של ראש אין צריך לקשור בכל יום, משום דרק על ידו היתה קושרת, ולא על ראשו, וכ' הרש"ש דזהו רק לפי גירסתם, דגרסי בהגמ' היתה קושרת קשרי מוכס על "זרועו", דמדויק דרק על זרועו ולא על ראשו. אבל לפי גירסתנו, דגרסי' על ידו, הביאור הוא בשבילו, ולא על זרועו דוקא לאפוקי על ראשו, ויתכן דגם על ראשו היתה קושרת. והק' האחרונים, הא אשה לאו בת חיובא היא, וא"כ מה שייך לומר שהיא היתה קושרת, ותי' ההגהות מיימונית (ציצית א', אות ט') דלא היתה קושרת אלא מסייעת, ולכן ל"ק מה שאשה היתה עושה כן. אולם העיר בהערות הגרי"ש אלישיב בבכורות (ל:) דהא שי' ר"מ היא דאשה חייבת בתפילין, וא"כ מהו קושייתם בכלל, והשיב דמ"מ מעשה שהי' חזא, ולא היתה שי' ר"מ מקובל בישראל, וא"כ שפיר יש להק' דאם צריך קשירה בכל יום, מה שייך לאשה לעשותה, הא לאו בת תפילין היא.

יא) והדבדבניות אע"פ שמנטפין אין בהן משום הכשר משקה- כ' הריטב"א דרש"י גרס אין בהן משום הכשר משקה, והמשנה מחדש דין אחד, שאין המשקה היוצא מהן מכשיר, דכיון דלאכילה בעי להו, לא נחא לי' במשקה היוצא לאיבוד (ולדבריו ק"ק, דאי"ז שייך כ"כ לדין משנתנו). אבל הראב"ד גרס "ואין בהן וכו'", דהיינו דמתני' תרתי קתני, שאע"פ שמנטפות לא חיישינן שמא זילף עליהן יין. ואשמעינן אגב אורחין שאין במשקה ההוא משום הכשר משקה, אבל שנינו כאן משום דין ראשון.

יב) וטרית שאינה טרופה- ע' ברמב"ן בעמוד א', שהק' למה אין חוששין שמא נמלחו דגים קטנים אלו עם דגים טמאים. ותי' דטמאין לא נמלחו יחד עם טהורין, משום דטהורין צריכין לאפושי עליהו מלח יותר מן הטמאין. ועוד תי' דמשום דספק דרבנן הוא, לכן אזלי' לקולא.

יג) היכי דמי, אי דליכא דבר טמא בעדרו, פשיטא- כ' המרדכי (תתכו) שיש שרוצים להוכיח מכאן דהיכא דידוע שאין דבר טמא בעדרו, מותר ליקח חלב מאותו עכו"ם אפי' אם אין ישראל שם כלל. וכ' המרדכי דטעות הוא בידם, דא"כ הו"ל להגמ' להק' דאי ליכא דבר טמא בעדרו, למה לי ישראל עומד שם ורואהו. אלא הכי פירושו, אי דליכא דבר טמא בעדרו, פשוט דסגי בישראל יושב שם, ומה שצריך להיות שם, היינו לשמור פן יערב או ישים הגוי חלב טמא בכלי קודם שבא הישראל.